

ҒУРУР

05:00 / 02.03.2017 7882

«Ғурур» сўзининг зийракликдаги нуқсон ва ғафлат туфайли алданиб қолиш, деган маъноси бор. Ғурурнинг таърифида уламолар бир – бирини тўлдирувчи маъноларни айтишган. **Имом Журжоний** «Таърифот»да: «Ғурур нафсининг ҳавосига мувофиқлик ва табъига мойилликдир», деган (167-бет). **Ал-Кафвий** «Куллиёт»да шундай дейди: «Ғурур хатони тўғри дея зийнатлашдир». Баъзилар: «Ғурур оқибати номаълум ва бўлиш бўлмаслигини идрок қилиб бўлмайдиган нарса», деган (672-бет).

Аллоҳ таоло Қуръони каримда ғурурга кетишни атрофлича қоралаган. «Оли Имрон» сурасида: **«Ҳар бир жон ўлимни тотгувчидир. Қиёмат кунини ажрларингизни тўлиғича олурсиз. Ким дўзахдан узоқлаштирилса ва жаннатга киритилса, шубҳасиз, ютибди. Бу дунё ҳаёти ғурур матоҳидан ўзга нарса эмас»**, деган (185-оят).

Бу дунё алдамчи дунё. Ўзига қизиққанларни ва ошиқ бўлганларни алдайди ва ғурурга кетказди. Аммо ҳақиқий матоҳ ҳар қанча саъйу ҳаракатга лойиқ нарсадир. Чунки у дўзахдан узоқлаштирилиб, жаннатга киритилишга боис бўлади. Қачон ин-сон қалбида ушбу ҳақиқат жо бўлса, қалбдан дунё ҳирси кўтарилади.

Аллоҳ таоло «Ҳадид» сурасида: **«Уларга (мунофиқлар): «Биз сиз билан бирга эмасмидик?!» деб нидо қилурлар. Улар: «Худди шундай. Лекин сизлар Аллоҳнинг амри келгунча ўзингизни ўзингиз фитнага дучор қилдингиз, кўз тикиб кутдингиз, шубҳа қилдингиз ва сизларни хом-хаёллар ғурурга кетказди. Сизларни Аллоҳ ҳақида алдамчи алдаб қўйди. Бугун сизлардан ҳам, куфр келтирганлардан ҳам тўлов олинмас. Жойларингиз жаҳаннамда, у сизнинг эгангиздир. Қандай ҳам ёмон борар жой!» дерлар»**, деган (14-15-оятлар).

Бу ердаги алдамчидан мурод, шайтондир. Демак, мунофиқлар шайтоннинг гапига кириб, алдовига учиб расво бўлганлар.

Аллоҳ таоло «Фотир» сурасида: **«Эй одамлар! Албатта, Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир. Бас ҳаёти дунё сизни ғурурга кетказмасин. Ўта ғурурга кетказувчи сизни Аллоҳ ила ғурурга кетказмасин»**, деган (5-оят).

Эй одамлар, турли хаёлларга бориб, ғофил қолманг.

«Албатта, Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир».

У зот, қиёмат бўлади, деб ваъда берганми, демак, қиёмат бўлиши ҳақ.

Ўлганлар қайта тирилади, деб ваъда берганми, демак, қайта тирилиши ҳақ.

У зот, бу дунёдаги ишлар охиратда ҳисоб-китоб қилинади, деб ваъда берганми, демак, охиратдаги ҳисоб-китоб ҳақ.

Кофирлар, мушриклар, мунофиқлар, осийлар ва гуноҳкорлар дўзахда азобланади, деб ваъда берганми, демак, уларнинг азобла-ниши ҳақ.

«Бас, ҳаёти дунё сизни ғурурга кетказмасин...»

Бу дунё ҳаётининг ўткинчи матоҳларига берилиб, алданиб қолманг. Бу дунё ҳаётига охиратни алмашманг.

«Ўта ғурурга кетказувчи сизни Аллоҳ ила ғурурга кетказмасин».

Бу жумладаги «ўта ғурурга кетказувчи»дан мурод шайтондир. Шайтон одамларни энг кўп ғурурга кетказди ва алдайди. Яъни, ҳеч нарсага парво қилма, Аллоҳнинг Ўзи кечиргувчи, деб одамларни гуноҳ ишларга чорлайди. Аллоҳ таолонинг авф этиши ва мағфират қилишини суистеъмол этиб, Аллоҳ Ўзи кечирар, деб ҳар хил гуноҳларга қўл уравериш нақадар ёмон шайтоний иш эканини ҳеч қачон эсдан чиқармаслик зарур бўлади.

Аллоҳ таоло «Мулк» сурасида: **«Роҳмандан бошқа сизларга ёрдам берадиган аскар ким ўзи? Кофирлар ғурурдан бошқа ҳеч нарсада эмаслар!»** деган (20-оят).

Пайғамбар саллаллоҳу алаҳи васаллам кофирларни Аллоҳнинг азобидан қўрқитсалар, улар ўз қувватларини ва аскарларининг ёрдамини пеш қилар эдилар. Юқоридаги оят бу эътиқод нотўғри экани, қуруқ ғурурдан бошқа нарса эмаслигини таъкидламоқда.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам дедилар: **«Жаннатдаги қамчидек жой, албатта, дунё ва унинг ичи-даги нарсадан яхшидир. Агар хоҳласангиз, «Ҳар бир жон ўлимни тотгувчидир. Қиёмат куни ажрларингизни тўлиғича олурсиз. Ким дўзахдан узоқлаштирилса ва жаннатга кири-тилса, шубҳасиз, ютибди. Бу дунё ҳаёти ғурур матоҳидан ўзга нарса эмас»ни қироат қилинглр»**. Термизий ривоят қилган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам айтадилар: «Охири замонда бир кишилар чиқади. Улар дин ила дунёни талаб қилади. Улар одамлар учун юмшоқ қўй териларини киядилар. Тиллари шакардан ҳам ширин. Қалблари эса, худди бўриларнинг қалбларидек. Аллоҳ азза ва жалла «Мен ила ғурурга кетдиларми ёки Менга журъат қилдиларми?! Бас, Ўзим ила қасам ичиб айтаманки, албатта, ўшаларнинг бошларига уларнинг ўзларидан фитна юбора-ман. У ҳалимни ҳам ҳайрон қолдиради», дейди». Термизий ривоят қилган.

Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам охири замон бўлганда пайдо бўладиган бир ҳолат ҳақида сўз юритмоқдалар. Бу ҳолатни ўрганиш жуда ҳам муҳим. Чунки унинг оқибати жуда ҳам кўрқинчлидир.

Ҳа, дин ила дунёни талаб қилиш Аллоҳ таоло ила ғурурга кетишдир.

Ҳа, дин ила дунёни талаб қилиш Аллоҳ таолога нисбатан журъат қилишдир.

Ҳа, дин ила дунёни талаб қилиш Аллоҳ таоло қасам ила таъкидлайдиган азобга сазовор ишдир.

Ҳа, дин ила дунёни талаб қилишга ўтганлар ҳалимни ҳам ҳайрон қолдирадиган фитнага дучор бўладилар.

Ҳа, дин ила дунёни талаб қилишга мутлақо яқин йўламаслик керак.

Ғурурга кетишнинг зарарлари:

1. Ғурурга кетиш нафси бузуқлик ва ичи қораликнинг далилидир.
2. Ғурурга кетиш ҳалокатга олиб боради.
3. Уламоларнинг ғурурга кетиши уларни амалдан четлатади.
4. Ғурурга кетиш туғён, куфр, фисқ ва фужурга олиб боради.
5. Ғурурга кетиш бу дунёда ҳасрат, охиратда азобдир.
6. Ғурурга кетиш халқларни ҳалок қилади ва шахсларни хаста қилади.
7. Ғурурга кетиш кибрни келтириб чиқаради.

ҒУРУРНИНГ ТУРЛАРИ

Ғурурга кетишнинг бир неча турлари бор. Улардан баъзилари билан танишиб чиқайлик:

1. Ғурурга кетишнинг энг ашаддий турларидан бири **динсизларнинг ғурурга кетиши**дир. Уларни кўпроқ бу дунё ҳаёти ғурурга кетказди.

Улар: «Нақд насиядан афзал», дейдилар. Уларнинг фикрича, бу дунё нақд, охират насия. Демак, бу дунё охиратдан афзал ва уни устун қўйиш керак.

Динсизларнинг бу сафсаталари мутлақо ўринсиздир. Агар нақд билан насия тенгма тенг бўлса, ўйлаб кўриш мумкин. Аммо уларнинг ўзлари бу дунё тижоратида ҳам бир сўм нақд ўрнига икки сўм насияни жон жаҳдлари билан қабул қиладилар. Агар бирга ўн ёки юз бўладиган бўлса қўяверасиз. Бу масалада дунё ва охират орасидаги фарқ қанча?! Нима учун охиратнинг насиясини эътиборсиз қолдирадилар?!

Динсизлик ғурурга кетишнинг энг ашаддий тури ҳисобланар экан.

3. Осий мўминларнинг ғурурга кетиши.

Улар (ўзларича): «Аллоҳ карамли зот. Биз Унинг афв-мағфиратидан

умидвормиз», дейдилар. Уларнинг даъвосича, Аллоҳ таолонинг даргоҳи кенг, ноумид шайтон, иймон бўлганидан кейин умид қилса бўлади ва ҳоказолар.

Бу гапларнинг сиртига қарасангиз, тўғрига ўхшайди. Аммо аслини олганда шайтон айнан шулар билан инсонни ифво қилади. Агар сирти гўзал бўлмаса, қалб ҳам алданмайди-да!

Шаддод ибн Авс розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Доно нафсини тергаган ва ўлимдан кейинни кўзлаб амал қилган одамдир. Аҳмоқ нафсини ҳавосига эргаштирган ва Аллоҳдан умидвор бўлган одамдир», дедилар». Имом Термизий ривоят қилган.

Ҳасан Басрий айтади: «Амал қилмасдан жаннатни талаб қилиш гуноҳлардан бир гуноҳдир».

3. Ҳам тоат, ҳам маъсият қилган, аммо маъсиятлари кўп бўлган тоифаларнинг ғурурга кетиши.

Улар ҳалол-ҳаром аралаш бир сўмни инфоқ қилиб, одамларнинг ўн сўмини зулм ила олади ва уни инфоқ қилганнинг эвазига, деб эътиқод қилади. Бу жаҳолатнинг энг каттасидир.

ҒУРУРГА КЕТГАН ҒУРУҲЛАР

Бу маънодаги ғуруҳлар жуда ҳам кўп. Биз баъзилари билан танишиб чиқамиз.

1. Илмига амал қилмайдиганлар.

Бу ғуруҳдагилар шаръий ва ақлий илмларни яхши эгаллаган, чуқур ўрганиб иш олиб борадиган бўладилар. Аммо уларда илмига амал қилиш, тоатларни адо этиб, маъсиятлардан четланиш йўқ. Булар илм ила ғурурга кетиб адашган ғуруҳлардир. Улар Аллоҳ таоло азобламайдиган даражага илмлари ила етишганини гумон қиладилар. Шунингдек, кишиларни шафоат қилишни даъво қиладилар.

Аслида илм икки хил бўлади:

Биринчиси – Аллоҳ таоло ва Унинг сифатлари ҳақидаги илм. Буни одатда «илми маърифат» дейишади.

Иккинчиси – муомала илми. Бунда ҳалол ва ҳаром, мақталган ва ёмонланган ахлоқларни билиш илми киради. Бу хилдаги илм-ларни амал қилиш учун олинади. Агар амал қилинмаса, уларнинг кераги йўқ.

Шунинг учун ҳам илмига амал қилмаган олимларнинг ғурурга кетиши оғир мусибат бўлади. Уларни уламолар қаторига қўшмаслик керак бўлади.

Аллоҳ таоло «Фотир» сурасида: «**Албатта, Аллоҳдан бандалари ичидан фақат олимларигина қўрқарлар**», деган (28-оят).

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу: «**Илм гапнинг кўплигида эмас. Илм қўрқининг кўплигидир**», деган экан.

Ҳасан Басрий розияллоҳу анҳу: «**Олим Аллоҳдан ғойибона қўрққан одамдир. Аллоҳ қизиқтирган нарсага қизиққан, Аллоҳ ёмон кўрган нарсадан қочган одамдир**», деб туриб: «**Аллоҳдан бандалари ичидан фақат олимларигина қўрқарлар**» оятини тиловат қилар экан.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу дейди: «**Аллоҳдан қўрқин илмнинг аломатидир. Аллоҳ ила ғурурга кетиш жаҳолатнинг аломатидир**».

Ҳасан Басрийдан фатво сўралди ва у киши жавоб берди. Шунда: «Бизнинг фақиҳларимиз буни айтмайдилар», дейилди.

«Сен бирор марта фақиҳни кўрганмисан ўзи?! Фақиҳ кечаси бедор, кундузи рўзадор бўладиган ва дунёдан зоҳид бўлган одамдир», деди.

2. Илми ва амали бор, аммо ахлоқи бузуқ кишилар.

Бундай кишилар, илми бўладилар. Амал ҳам қиладилар. Ибодатларни ўрнида адо этиб, маъсиятлардан четланадилар. Ам-мо қалбларида ахлоқ борасида нуқсон бўлади. Уларда кибр, ҳасад, риё, мансабпарастлик ва шуҳратпарастлик каби қалб хаста-ликлари мавжуд бўлади. Бундай кишиларни сирти силлиқ, ичи бузуқ бўлади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «**Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Албатта, Аллоҳ сувратларингизга ва молу дунёларингизга назар қилмайди. Лекин қалбларингизга ва амалларингизга назар қилади», дедилар**». Муслим ва Ибн Можа ривоят қилишган.

Нўъмон ибн Баширдан ривоят қилинади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «**Албатта, жасадда бир парча гўшт бордир. Қачон у салоҳиятли бўлса, жасаднинг барчаси салоҳиятли бўлур. Қачон у бузулса, жасаднинг барчаси ҳам бузулур. Огоҳ бўлинг! Ана ўша нарса қалбдир**», деганларини эшитдим». Бухорий ва Муслим ривоят қилган.

3. Ғурурга кетган воизлар гуруҳи.

Улар бир неча хил бўлади. Баъзилари гўзал исломий сифатлар ҳақида оғиз кўпиртириб, ваъз сўзлайдилар. Аммо ўзларида мазкур сифатлардан ному нишон ҳам бўлмайди. Ўзларича гапириб юрганлари кифоя қилишини ўйлаб, ғурурга кетадилар.

Бошқалари одамларни ҳайратга солиб, уларнинг ичидаги жоҳилларнинг олқишига маст бўладилар. Ҳеч ким гапирмаган гапларни топиб, шариатга тўғри келадими, келмайдими гапира-веради. Уларнинг дарди ғами

қофиядор қилиб гапириш, шиддат-ни изҳор қилиш ва одамларни кофирга, мушрикка, фосиққа чиқариш бўлади.

Яна бирлари зоҳидларнинг, таркидунёчиларнинг ва дунё-нинг мазаммати ҳақидаги гапларни ёдлаб олиб ҳаммани танқид қилишни ўзига касб қилиб олган бўлади. Уни ғурурга кетказган шайтони елкасига миниб олиб: «Дунёда сендан яхши мусулмон йўқ, ҳаммани сўкаверишга ҳақинг бор», деб туради.

4. Ибодатда ғурурга кетганлар.

Улардан баъзилари фарзу вожибни қўйиб нафл ва фазл нарсаларга мубтало бўладилар. Нафл ибодатларда чуқур кетиб, ҳаддан ошадилар.

Бирлари таҳоратда васвасага учраган бўлади. Шариат рухсат берган, ҳамма таҳорат қилаётган сувга рози бўлмайди. Таҳоратни қилиб бўлиб, васвасага тушиб яна бошидан бошлайди. Баъзида шу қабилдаги ишлари билан ҳатто фарз намозининг вақтини ўтказиб юбориши ҳам мумкин. Аммо ўзи таҳоратда тенги йўқлиги билан ўзича ғурурланиб юради.

Баъзилари нафл рўза ғурурига алданган бўлади. Нафл рўзани кўп тутиши билан мақтанади. Лекин тилини ғийбатдан, хотирасини риёдан ва қорнини ҳаромдан тиймайди. Шу тариқа фарз ёки вожибни тарк қилиб, нафлга мағрур бўлиб юраверади.

Бошқа бирлари ҳаж ғурурига кетиб, ҳаж қилсам барча гуноҳларим мағфират қилинади, деган даъвои қилади. Аммо ҳажи қабул бўлиш-бўлмаслиги ўз ихтиёрида эмаслигини унутади. Ҳаж қилишдан олдин зулмларини тўхтатмайди, қарзларини узмайди, ота-онасининг розилигини олмайди, ҳалол касбдан сарф-харажат қилмайди.

Ҳаж давомида фисқу фужурдан тийилмайди, йўлда намозни тарк қилиш ҳам мумкин. Ҳамроҳлари билан жанжал қилади. Ҳаж арконларини ўрнига қўйиб бажармайди. Унинг фикри зикри «одамлар фалончи ҳам ҳажга борган», деган гап қилишлари билан банд бўлади.

Мазкур гуруҳлар ичида амримаъруф ва наҳйи мункарни ўзига ниқоб қилиб олган товламачилар ҳам йўқ эмас. Улар шу тариқа ўзларини мўмин-мусулмонлар устидан тафтишчи ва охират мартабаларини тақсимловчи қилиб оладилар. Одамларни ях-шиликка чақириб ўзини унутади. Яхшиликка чақиришда қўполлик қилади. Ўзини ҳаммадан юқори ва бошқаларга ўтказиб қўйгандек туттади. Агар биров унинг хатоларини айтадиган бўлса, балога қолади. Иши риёкорлик ва иззатпарастликдан бошқа бўлмайди.

Агар мазкур нусха муаззин бўлса, Аллоҳ таоло учун азон айтишини ва ундан бошқа одам бу ишга лойиқ эмаслигини даъво қилади. Бирор киши унинг йўқлигида кутиб турмай азон айтиб қўйса, унинг лаънатига учрайди.

Бировнинг меросини олиб қўйган одамдек тухматга учрайди.

Баъзилари зуҳо, таҳажжуд ва бошқа нафл намозлар ғурурига кетган бўлади. Бу намозларни мендан бошқа ўқийдиганлар кам, деган хаёлда бўлади ҳамма фазл айна шу намозларда, деган даъвони қилади. Бора-бора бу намозларни фарз, вожиб, суннат намозлардан ҳам устун қўядиган бўлиб қолади.

Тажрибада собит бўлган ҳақиқатлардан бири шулки, мазкур сифатга эга бўлган жоҳиллар фарз, вожиб ва суннат намозларни ўз вақтида ўқишни таъкидлаган олимларни нафл намозга аҳамият бермагани учун тарк қилиб, тухфаи расул ёки шунга ўхшаган ўтганларга бағишладиган намозларни вазифа қилиб берадиган “муршид”ларга шогирд тушадилар. Ўша илмсиз гуруҳга мансуб кимсалар имом Муслим ривоятидаги Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: **«Менга қурбат ҳосил қилмоқчи бўлганлар, уларга фарз қилган нарсаларим ила яқин бўлганлари каби яқин бўлмаганлар»**, деган ҳадисларига хилоф иш қиладилар.

Аҳли ғурурнинг ичида тасаввуф ғурурига кетган ўзи тасаввуф нималигини билмайдиган нусхалар жуда ҳам кўп. Улар маърифат, ҳақиқат, мақомот, илми ҳол каби истилоҳларни ёдлаб оладилар. Ўзлари эса, бу нарсаларнинг исмидан бошқа нарсани билмайдилар.

Шу билан ўзларини ўтганлардан ҳам, қолганлардан ҳам илмли ҳисоблайдилар. Тафсирчилар, ҳадисчилар, фақиҳлар ва бошқа илмларнинг уламоларига таҳқир назари билан қарайдилар. Уларни «илми қол» билан машғул бўлиб юрган гумроҳлар деб атайди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, одамлар ичида ғурурнинг тури кўп. Кимдир молу дунё, кимдир мансабу насаб, яна бошқалар касб ғурурига кетган бўладилар. Буларнинг ҳаммасини санаб ўтишнинг ўзи ҳам қийин. Лекин ҳаммаси ҳам яхши эмас-лигини билишимиз лозим ва улардан қутилиш йўлини ахтари-шимиз керак.

ҒУРУРНИНГ ДАВОСИ

Ғурурга кетиш номли оғир ахлоқий дарддан халос бўлишнинг давоси уч нарса: ақл, илм ва маърифатдан иборат.

Ақл. Ақл бандага Аллоҳ таоло томонидан берилган улкан неъмат бўлиб, у ила инсон нарсаларнинг ҳақиқатини идрок қилади. Оқил киши заковат ва фаросат соҳиби бўлса, ғурурга кетишдан ўзини тийиши осон бўлади. Аммо зеҳни паст ва бефаросат одамларнинг бу ишни қилишлари қийин.

Маърифат. Бу мақомдаги маърифатдан тўрт нарса ҳақида маърифат ҳосил қилиш кўзда тутилади:

1. Ўзини ўзи таниш.
2. Роббини таниш.
3. Дунёни таниш.
4. Охиратни таниш.

Агар банда ўзини, Роббини, дунёни ва охиратни таниб олса, унинг қалбида Парвардигорининг маърифати ила Аллоҳнинг муҳаббати, дунёнинг маърифати ила унга ўта қизиқмаслик, охиратнинг маърифати ила унга қизиқиш ўрнашади.

Бу эса ўз навбатида барча ишларни Аллоҳ таолонинг розилиги ва охиратнинг манфаати учун бўлишини таъминлайди. Мисол учун таом тановул қиладиган бўлса, бу иш ила охират учун қиладиган ишлари учун кўмак олаётган бўлади.

Шу тариқа унинг нияти пок бўлади ва ундан молу дунё, мансабпарастлик ҳамда ғаразгўйлик туфайли пайдо бўладиган ғурур дарди узоқлашади. Зотан, дунё охиратдан, ҳавойи нафси Аллоҳ таолонинг розилигидан устун бўлиб турганда ғурурдан қутилиш мумкин эмас.

Илм. Бу ердаги илмдан мурод Аллоҳ таолога эришиш йўлини, У Зотга қурбат ҳосил қиладиган ва Ундан узоқлаштирадиган нарсаларни, мазкур йўлдаги офатлар, тўсиқларни билиш илмидир. Ўша нарсаларни билган одам юқорида айтиб ўтилган ғурурга кетишдан эҳтиётланади. Буларнинг барчасидан кўзланган асосий мақсад банда қалбида Аллоҳ таолонинг муҳаббатидан бошқа нарсага жой қолмаслигидир.